

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ФОРМИРАНЕ НА УМЕНИЯ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ

Блага Георгиева Димова

Детска градина „Морска звезда“, Бургас

OPPORTUNITIES FOR FORMATION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT SKILLS IN PRESCHOOL

Blaga Georgieva Dimova

Kindergarten „Morska zvezda“, Burgas

Abstract: This article aims to trace education for sustainable development (ESD) in the conditions of preschool education. The importance, the principles of sustainable development (SD) and its impact on education are considered. It is an indisputable fact that the formation of competence in all stages of education is a holistic, interdisciplinary and long process. In this regard, this process starts at the stage of preschool education in all educational areas. The current study focuses on the opportunities for the formation of skills for maintaining sustainable development and healthy lifestyles and sports in realization of all forms and activities of the educational field Environment in the context of the formation of competencies.

Keywords: education for sustainable development, skills for maintaining a sustainable development and healthy lifestyle and sports

Постигането на качествено образование е една от водещите цели за развитие в глобален мащаб. Затова „ползите от висококачествено образование и грижи в ранна детска възраст като дългосрочна перспектива във времето са многоплатови – социални, икономически и образователни. Те очевидно ще играят важна роля в поставянето на основите за подобряване на познанията и уменията на бъдещите граждани на България и на Европейския съюз“ [1]. Именно в предучилищните институции се поставят основите за формирането на тези знания, умения, компетентности и ценности, които определят отношението на бъдещия гражданин към себе си, към другите и към глобалния свят. В този контекст детските градини са призвани, наред с опазване и укрепване здравето на децата, да полагат основите на ученето през целия живот и формирането на компетентности.

Докладът на Световната комисия по околната среда и развитие „Нашето общо бъдеще“, известна като Комисията Брунтланд, дава определение на термина „устойчиво развитие“ като „... развитие, което задоволява сегашните потребности, без да излага на риск способността на бъдещите поколения да задоволяват своите потребности“. Това определение се използва от ООН и ЕС¹.

През 1992 г. в Рио де Жанейро официално е приета Концепцията на ООН за средата и развитието. Тази концепция за устойчиво развитие изразява динамиката във вижданията на хората за околната среда. Характеризира се с три аспекта – екологичен, социален, икономически и включва 27 принципа на устойчивото развитие.

В нашата разработка се позоваваме на принцип 1 и принцип 3, а именно: приемайки факта, че ние хората сме в центъра на устойчивото развитие, наше право е да живеем здравословно и просперираме като общество в хармония с природата. Правото на развитие трябва да бъде осигурено така, че да отговаря справедливо на потребностите за развитие и на околната среда на настоящите и бъдещите поколения².

Изхождайки от описаните по-горе принципи на устойчиво развитие, и поставяне на нас хората (човешките същества) в центъра на устойчивото развитие (УР) – като основен ползвател на природни ресурси, единствено отговорен за замърсяването на природата и единствено притежавайки знанията, уменията и възможностите за намаляване на вредите от човешкото влияние върху нея, определяме като неизбежна необходимостта от инвестиране в средства, време и ресурси в образование за устойчиво развитие (ОУР). Всички сме свидетели на необратимите промени на Земята и на отношението на хората към нея, вследствие на което глобална климатична катастрофа звучи все-по реално.

Да се даде точна дефиниция на образование за устойчиво развитие в предучилищна възраст, би било непълно и неточно, тъй като цялостното изясняване на тази концепция е един непрекъснато разви-

ващ се и сложен процес. Може да се каже, че значението му се изразява в постигане на социален консенсус между непрекъснато нарастващата нужда от потребление на природни ресурси и опазване на околната среда.

Д. Гюров и М. Стоянова определят процесите на устойчивото развитие „като отношение към природните обекти, ...което изисква систематичен подход за изучаване на сложните им признаци, качества и взаимовръзки“, а образованието в устойчиво развитие, според тях, налага „децата и възрастните да използват устойчиви интелектуални умения и свързаните с тях практически действия“³. Г. Михелсен говори за промяната на парадигмата от екологично образование към образование за устойчиво развитие като вижда разликата в това, че екологичното образование е насочено към формиране на реакции срещу заплахи за природата и хората, а образованието за устойчиво развитие е с фокус модернизиране на съвременното общество за участие на възможно най-много хора. Акцент на ОУР е придобиването на умения, с които хората, независимо от възрастта си, са поставени в позиция на активно участие в процесите на социалните промени с перспектива към бъдещето, подпомагайки процеса за неговото изграждане.

Компетентността за това проектиране представлява „нова култура на обучение“, която е фокусирана върху възможностите за самоорганизация и мотивация в учебния процес. Т.е. това е способността на човек да е мотивиран да се развива самостоятелно на всеки етап от своето образование, използвайки натрупаните знания и умения в конкретни ситуации, пречупени през личния му опит. Ролята на педагозите е да създават условия за самоорганизация на децата, с цел активно и самостоятелно формиране на компетентности⁴. На Срещата на върха по устойчиво развитие в рамките на ООН, проведена в Ню Йорк през 2015г., е приета Програма за устойчиво развитие до 2030 г. „Да преобразим нашия свят“, на която са изведени 17 цели за устойчивото развитие (Sustainable Development Goals (SDGs)).

За нуждите на нашето изследване интерес представлява цел 4, която гласи „Осигуряване на приобщаващо и справедливо качествено образование и насърчаване на възможностите за обучение през целия живот за всички“ с подцел 4.7, която предвижда „да се гарантира до 2030 г., че всички учещи придобиват знанията и уменията, необходими за насърчаване на устойчивото развитие, включително (наред с другото) чрез преподаване на знания за устойчивото развитие и устойчив начин на живот, правата на човека, равенството между половете, насърчаване на култура на мир и ненасилие, глобално гражданство, разбиране и оценяване на културното многообразие и приноса на културата за устойчиво развитие“⁵.

ЗПУО, чл.5. (1) като Национален нормативен документ, определя цели на предучилищното и училищното образование като са набелязани компетентностите, които трябва да се придобият:

- придобиване на компетентности, необходими за успешна личностна и професионална реализация и активен граждански живот в съвременните общности;
- придобиване на компетентности за прилагане на принципите за устойчиво развитие;
- формиране на устойчиви нагласи и мотивация за учене през целия живот;
- придобиване на компетентности за разбиране и прилагане на принципите на демокрацията и правовата държава, на човешките права и свободи, на активното и отговорното гражданско участие;
- придобиване на компетентности за разбиране на глобални процеси, тенденции и техните взаимовръзки⁶.

От друга страна, Европейската и Националната референтни рамки относно ключовите компетентности за учене през целия живот, конкретизират съдържанието на ОУР в една от 9-те компетентности (чл. 77. (1) от ЗПУО) – умения за подкрепа на устойчиво развитие и за здравословен начин на живот и спорт, която включва запознаване и формиране на нагласи към проблемите, свързани с екологичното и социалното устойчиво развитие. Тази компетентност се реализира чрез постигане на очакваните резултати при образователно направление Околен свят на Наредба №5 за предучилищното образование⁷ и при Наредба №13 за ГЗЕИО⁸ при добра съгласуваност на тези стандарти.

На практика, това става в основните форми на педагогическо взаимодействие и, разбира се, се обогатява във всички разнообразни допълнителни форми, където неограничено, разгърнато и резултатно е/ може да бъде/ включването на съдържание за постигане целите на образователния контекст на УР.

Таблица 1. Очаквани резултати в Наредба №5 и Наредба №13 с фокус формиране на умения за устойчиво развитие в предучилищна възраст

НАРЕДБА № 5	НАРЕДБА № 13
Очаквани резултати	Очаквани резултати
Познава средства за хигиена и начини на използването им	Показва положително отношение към развиване на двигателни качества, сила и издръжливост

Назовава и спазва елементарни хигиенни правила и здравословен режим през деня	Демонстрира основни хигиенни навици
Познава правила за собствена защита на здравето и за здравословно хранене	Проявява елементарни умения за спазване на здравословен дневен режим
Сравнява състояние на здраве и на болест	Разбира значението на хигиенните навици за здравето
Има представа за промените в поведението на някои животни в различните сезони	Обяснява значението на храната като източник на енергия за ежедневното функциониране, порастването и развитието
Свързва животните и техните природни семейства – ято, стадо, рояк и др.	Има представа за полезни и вредни храни
Разбира нуждата на растенията от вода за развитието им и ги полива	Спазва здравословен режим на хранене
Разбира потребностите на растенията през различните сезони	Описва значението на водата, почвата и въздуха за живота на хората, животните и растенията
Назовава поне едно условие за живот и развитие на растенията	Има представа за естествените източници на енергия
Обяснява природозащитната дейност на човека и грижите за чиста природна среда	Описва познати климатични промени
Описва природозащитни инициативи на деца и възрастни по опазване на природата	Има представа за многообразието от растителни и животински видове
	Назовава основни жизнени фактори за човека, животните и растенията
	Умее да поддържа чистотата в близката среда и разбира нейното значение
	Познава правила за опазване на околната среда
	Описва въздействието на някои човешки дейности върху природата

От таблица 1 става ясно, че в някои образователни ядра на Наредба №5 и някои области на компетентност от Наредба №13 на тези стандарти са предвидени очаквани резултати, гарантиращи възможността за формиране на умения за устойчиво развитие още в предучилищна възраст. Началното формиране на тази компетентност предполага такава организация на образователната среда в детската градина, която да осигури условия за решаването на следните задачи в посока формиране на умения за устойчив начин на живот, като:

- Осъзнаване на общата отговорност към собственото бъдеще, което зависи от самите нас, от поведението ни спрямо околния свят. Това е бъдеще, за което бихме могли да мечтаем и сами да изградим.
- Формиране на сензитивност и изпитване на радост при опознаване на околния свят и взаимодействието с него.
- Стимулиране споделянето на идеи от децата за оптимизиране на средата в детската градина.
- Формиране на умения и грижа за собственото, общественото здраве и безопасност.
- Използване природните ресурси с внимание и отговорност.
- Екологосъобразно мислене.
- Осигуряване на условия за практическо ангажиране с дейности по опазване на околния свят.
- Развиване на умения за демонстриране на възможности за опазване на природата и упражняване в разумно потребителско поведение.

Даваме примерни теми, чрез които би могло да се имплементира образованието в устойчиво развитие в педагогическите ситуации, реализиращи очаквани резултати, заложили в образователните ядра на образователно направление Околен свят от Наредба №5 и области на компетентност от Наредба №13: „Пътят на хляба“, „Живот без пчели“, „Малки градинари“, „Да направим компостер“, „Животните в родния ни край“, „Как се произвежда енергия?“, „Да опазим морето“, „Да пестим водата“, „Здравословно ли

се храним?“, „Различни култури, еднакви потребности“, „Въздухът, който дишаме“, „Моите права и задължения“, „Да бъдем внимателни с природата“.

Следните изградени умения биха били в полза за детските умения за устойчивото развитие:

- да бъде повишено самочувствието на децата по отношение на собствените им действия;
- да бъдат предвидливи като действат и мислят отговорно за бъдещето;
- да мислят независимо;
- да се стремят към екипна работа и действат с уважение към околните и околния свят.

В заключение на изложеното дотук може да обобщим, че уменията за УР, формирани в предучилищна възраст допринасят за развитието на децата в следните насоки:

- научават последствията от своето и на околните поведение;
- разбират, че полезните промени в живота на хората често водят до замърсяване на околната среда;
- оценяват справедливостта на своите решения спрямо другите;
- преценяват какви опасности крие една промяна за бъдещето.

References:

1. Peneva, L., Pedagogika na rannoto detstvo, Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“ Sofia, 2015, str. 11

(Endnotes)

1. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=LEGISSUM:sustainable_development Ustoychivo razvitie
2. <https://www.cbd.int/doc/ref/rio-declaration.shtml> Rio Declaration on Environment and Development
3. <http://education.ecofund-bg.org> Natsionalen doveritelen ekofond, Kam vavezhdane na klimatichni deystvia v obrazovatelnata programa na balgarskite uchilishta
4. https://cdn.dosb.de/alter_Datenbestand/fm-dosb/arbeitsfelder/umwelt-sportstaetten/Veroeffentlichungen/Umweltbildung%20im%20Sport.pdf#page=17 Umweltbildung im Sport, Kompetenzen und Bildung für nachhaltige Entwicklung
5. <https://nsi.bg/bg/content/19408/цели-за-устойчиво-развитие-2030> Natsionalen statisticheski institut, Tseli za ustoychivo razvitie 2030
6. <https://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2136641509> Zakon za preduchilishtnoto i uchilishtnoto obrazovanie
7. <https://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2136850647> Naredba № 5 ot 3 juni 2016 g. za preduchilishtnoto obrazovanie
8. <https://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2136914662> Naredba № 13 ot 21 septemvri 2016 g. za grazhdanskoto, zdravnoto, ekologichnoto i interkulturnoto obrazovanie